

אכיפת החוק על חיילים החשודים בפגיעה בפלסטינים

סיכום נתוני 2016

- 79% מהתלונות שהגיעו לידי הפרקליטות הצבאית ב-2016 בנוגע לעבירות חיילים נגד פלסטינים והטיפול בהן הסתיים נסגרו ללא פתיחה בחקירה פלילית.
- נכון למרץ 2017, רק 1.6% מהתלונות שהגיעו לידי הפרקליטות הצבאית בנוגע לעבירות חיילים נגד פלסטינים ב-2016 הובילו להגשת כתבי אישום.
- בין השנים 2011-2016 נפתחו במצ"ח 948 תיקי חקירה שעניינם עבירות חיילים נגד פלסטינים. רק 3.4% מהחקירות הובילו להגשת כתב אישום.
- בתלונות פלסטינים שהוגשו בעזרת יש דין לפרקליטות הצבאית בשנים 2014-2017, משך הזמן הממוצע בין הגשת התלונה לבין ההחלטה על המשך הטיפול בתיק עמד על יותר מ-25 שבועות.

א | מבוא

כמדי שנה, יש דין מפרסם נתונים עדכניים על הטיפול של מערכת אכיפת החוק הצבאית בעבירות חיילים שפגעו בפלסטינים או ברכושם בגדה המערבית וברצועת עזה. רוב המידע המובא במסמך זה מבוסס על נתונים שמסר הצבא ליש דין בעקבות בקשות למידע, ועל מעקב רב שנתי אחר נתונים אלה. עדכון הנתונים שיובא כאן נשען על מידע הנוגע לטיפול בעבירות חיילים שפגעו בפלסטינים בשנת 2016, שהתקבל ביש דין רק באוקטובר 2017. בקשה לקבלת מידע בנוגע לנתוני 2017 עדיין לא נענתה. המידע על כתבי אישום נשען גם על עותקים של כתבי האישום ופסקי הדין עצמם, שנמסרו אף הם ליש דין. לצד זאת, פרק ו' של דף הנתונים מציג מידע המבוסס על העבודה השוטפת של יש דין, המייצג פלסטינים שנפגעו מעבירות חיילים.

מנגנון אכיפת החוק על חיילים פועל הן מתוקף הוראות המשפט הישראלי החלות על הצבא, והן לאור החובות המוטלות על הצבא הישראלי ככוח כובש לפי המשפט הבינלאומי. המעקב אחר התנהלותה של מערכת אכיפת החוק הצבאית בנוגע לעבירות חיילים שפגעו בפלסטינים או ברכושם נועד לבחון אם ובאיזו מידה ישראל ממלאת את חובתה לפי המשפט הבינלאומי לאכוף את החוק על חיילים שפגעו בציבור הפלסטיני החי תחת שליטתה (מעבר לפגיעות הקשות הנובעות מהכיבוש הצבאי עצמו), ועל ידי כך להגן על הציבור הזה מפני פגיעה נוספת.

במישור הנורמטיבי, המעקב אחר האופן שבו מערכת אכיפת החוק הצבאית מטפלת בתלונות על חיילים שפגעו בפלסטינים מאפשר ללמוד על תפיסת המערכת בנוגע לגבולות השימוש בכוח. האם מערכת אכיפת החוק הצבאית מקיימת חקירות מקיפות ואפקטיביות המובילות להענשת העבריינים ועל ידי כך משרטטת גבול בין הפגיעה בפלסטינים שהיא תוצר לוואי של מנגנון השליטה הצבאית עליהם, לבין פגיעות נוספות שחורגות מהמסגרת החוקית שבתוכה המנגנון הזה פועל? או שמא היא פועלת באופן שמייצר מראית עין של אכיפת חוק, אך בה בעת מנרמלת עבירות חיילים שפגעו בפלסטינים על ידי טיפול לקוי או מקל, שהופך אותן למרכיב לגיטימי למעשה (גם אם לא להלכה) במערך השליטה הצבאית הישראלית?

בשנים האחרונות פרסמו יש דין וארגונים אחרים דו"חות שמתחו ביקורת קשה על מערכת אכיפת החוק הצבאית ועל אופן הטיפול שלה בעבירות חיילים כלפי פלסטינים או רכושם. בדו"ח יש דין מ-2014 נטען ש"מערך החקירות הצבאי בישראל לוקה בכשלים מבניים שבגינם הוא אינו מסוגל לנהל חקירות רציניות בדבר עבירות שמבצעים חיילים נגד פלסטינים".¹ בדו"ח ארגון בצלם מ-2016 נכתב ש"מערכת אכיפת החוק הצבאית הקיימת אינה מאפשרת עשיית צדק, משום שהיא פוטרת בפועל את הנושאים באחריות לביצוע העבירות [...] ממתן דין וחשבון על פגיעות בפלסטינים ועל הפרות של החוק". עוד נטען כי מערכת זו אינה חותרת אפילו לביצוע המשימה המוגבלת שהוצבה לה - חקירת אירועים נקודתיים שבהם יש חשד שחיילים פעלו בניגוד לפקודות או להוראות שניתנו להם.²

1 יש דין, "דו"ח צללים לדיווח התקופתי הרביעי של ישראל, מושב מס' 112 של הוועדה לזכויות אדם של האו"ם" (ספטמבר 2014), עמ' 3. דו"ח נוסף ומקיף של יש דין מ-2011 קבע כי "ישראל אינה עומדת בחובתה להגן על האוכלוסייה האזרחית החיה בשטח שנכבש על ידיה באמצעות חקירות ראיות ואפקטיביות של חשדות לעבירות פליליות מצד חיילים". יש דין, "חקירה לכאורה: כישלון חקירת חשדות לעבירות של חיילים נגד פלסטינים" (אוגוסט 2011), עמ' 11.

2 בצלם, "עלה התאנה של הכיבוש: מערכת אכיפת החוק הצבאית כמנגנון טיוח" (מאי 2016), עמ' 31. דו"ח של ארגון הוועד הציבורי נגד עינויים על הטיפול בתלונות פלסטינים על אלימות חיילים נגד עצורים עמד אף הוא על כך ש"למרות חומרתם היתרה של מקרים אלה, נראה בבירור כי מצ"ח והפרקליטות הצבאית מקלים ראש

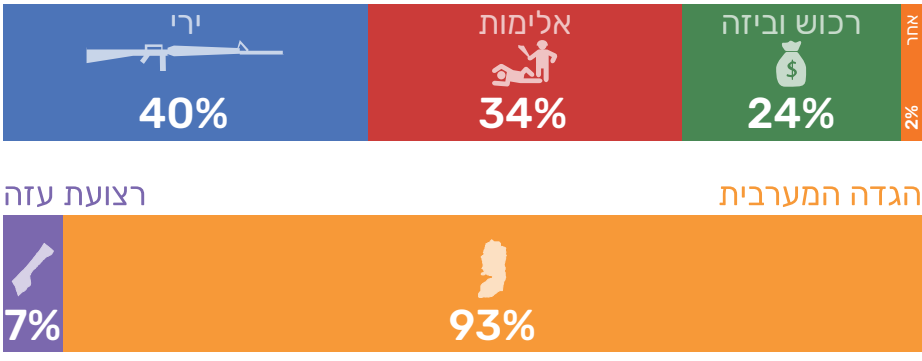
דו"ח ועדת טירקל מ-2013 שכותרתו "הבדיקה והחקירה בישראל של תלונות וטענות בדבר הפרות של דיני הלחימה על פי המשפט הבינלאומי", עמד אף הוא על שורה של בעיות מבניות במערכת אכיפת החוק הצבאית וכלל המלצות שנועדו לשפר היבטים מסוימים של עבודת המערכת. שנתיים לאחר פרסום הדו"ח, באוגוסט 2015, פורסמו המלצות ועדת צ'חנובר, הצוות לבחינה וליישום הדו"ח השני של ועדת טירקל. המלצות אלה אומצו על ידי הקבינט המדיני-ביטחוני רק כשנה לאחר מכן, בקיץ 2016.³

אף על פי שמערכת אכיפת החוק הצבאית נקטה צעדים מסוימים למימוש המלצות טירקל וצ'חנובר, הנתונים המובאים בהמשך מלמדים שבמבחן התוצאה ונכון לעת הזו, לא ניתן להצביע על שינוי המבטא תמורה מהותית בגישתה כלפי פגיעה של חיילים בפלסטינים או ברכושם. מסקנת יש דין היא שגם כיום מערכת אכיפת החוק הצבאית אינה עומדת בחובתה לספק הגנה לפלסטינים מפני עבירות של חיילים ומפקדים ישראלים.

ב | 2016: תלונות על עבירות חיילים נגד פלסטינים

ב-2016 התקבלו בפרקליטות לעניינים מבצעיים (המחלקה בפרקליטות הצבאית המופקדת בין היתר על טיפול בעבירות חיילים שפגעו בפלסטינים או ברכושם בגדה המערבית וברצועת עזה) **302 תלונות או דיווחים בנוגע לחשד לעבירות חיילים נגד פלסטינים או רכושם.** הפרקליטות הצבאית מכנה את כל התלונות או העדכונים המועברים אליה בנוגע לחשד לעבירות חיילים נגד פלסטינים "דיווחים". אלה כוללים בין היתר מקרים שהועברו לפרקליטות על ידי גורמים צבאיים או על ידי המשטרה, וכן מקרים שבהם נפגעי עבירה הגישו תלונות בעזרת ארגוני זכויות אדם או עורכי דין פרטיים. במסמך זה נשתמש במושג תלונות במקום במושג דיווחים המשמש את הפרקליטות הצבאית.

302 תלונות על אירועי פגיעת חיילים בפלסטינים או ברכושם ב-2016

רוב התלונות שהתקבלו בפרקליטות הצבאית ב-2016 עסקו בחשד לעבירות שבוצעו בגדה המערבית (282) ומיעוטן עסקו בעבירות שבוצעו ברצועת עזה (20).⁴ יותר מ-70% מהתלונות עסקו בחשד לעבירות אלימות או ירי (103 מקרים סווגו כעוסקים בחשד לעבירות אלימות ו-120 מקרים סווגו כעוסקים בחשד לעבירות ירי), כ-24% התייחסו לחשד לעבירות רכוש (72 מקרים, שמחציתם עסקו בחשד לגניבת רכוש), והיתר נגעו לעבירות אחרות. יצוין שבשונה מבשנים קודמות, המידע שנמסר ליש דין לא כלל פילוח של התלונות המאפשר להבחין בין מקרי ירי שגרמו להרג לבין מקרי ירי אחרים.⁵

תלונות לגביהם, ואף קבע כי "בסופו של דבר משודר כאן מסר לתושבי השטחים כי דמם הוא הפקר". הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, **במצ"ח לא נחושה: כשלים ישיטתיים בחקירת אלימות חיילים כלפי עצורים** (יוני 2014), עמ' 39.

3 ביולי 2016 אימצה ועדת השרים לענייני ביטחון לאומי (הקבינט המדיני-ביטחוני) את המלצות ועדת צ'חנובר, הצוות לבחינה וליישום הדו"ח השני של ועדת טירקל. דוברות משרד ראש הממשלה, **הקבינט אישר את יישום דו"ח טירקל ב'**, 3.7.2016. לניתוח דו"ח צ'חנובר והתייחסות לחוסרים המאפיינים את המלצות המוצגות בו ראו: יש דין, **דו"ח צ'חנובר – התחמקות מהפלטת פשעי מלחמה ומהתייחסות להיבטים יישומיים** (אוקטובר 2015).

4 כשליש מהתלונות שהתקבלו בפרקליטות הגיעו מגורמים צבאיים (92 דיווחים הועברו מ"חטיבת המבצעים" ו-8 דיווחים מיחידות צבאיות אחרות); 78 מקרים דווחו על ידי משטרת ישראל; 55 מקרים נרשמו כ"טענות שהועלו על ידי נחקרים"; 61 תלונות הועברו על ידי ארגוני זכויות אדם או עורכי דין פרטיים והיתר הם מקרים שדווחו בכלי התקשורת. חלק מהדיווחים התקבלו במצ"ח והועברו לטיפול הפרקליטות הצבאית. מכתב דובר צה"ל ליש דין, **פנייתך לפי חוק חופש המידע בנושא עבירות חיילים נגד פלסטינים ורכושם בשנת 2016**, 1.10.2017 [להלן - מכתב דו"צ], 1.10.2017. נציין כי המידע שהעביר הצבא ליש דין בנוגע לטיפול בעבירות חיילים נגד פלסטינים בשנים 2014 ו-2015 לא כלל נתונים מדויקים בנוגע למספר הדיווחים שהתקבלו בפרקליטות הצבאית בשנים אלה. ב-2016 שינתה הפרקליטות הצבאית את שיטת התייעוד שלה באופן שמאפשר לעקוב אחר מספר ואופי הדיווחים שהגיעו אליה בעקבות עבירות חיילים כלפי פלסטינים או רכושם.

5 להלן פירוט הנתונים המלא שהועבר ליש דין: 120 דיווחים עסקו בחשד לעבירות ירי, מתוכם 16 דיווחים עסקו באירועים ברצועת עזה והיתר באירועים בגדה המערבית. 103 דיווחים עסקו בחשד לעבירות אלימות, מתוכם 3 עסקו ברצועת עזה. 36 דיווחים עסקו בחשד ל"נטילת רכוש" (גניבה או ביזה) בגדה המערבית. 36 דיווחים עסקו בחשד לגרימת נזק לרכוש, אחד מתוכם עסק במקרה ברצועת עזה והיתר בגדה המערבית. דיווח אחד עסק בחשד לעבירת התנהגות שאינה הולמת ו-6 דיווחים עסקו בחשד לעבירות אחרות. מכתב דו"צ, 1.10.2017. ב-23.10.2017 שלח יש דין לצבא בקשה להבהרה בנוגע למספר הדיווחים שהועברו לפרקליטות לעניינים מבצעיים ב-2016 בנושא מקרי הרג. עד כה לא התקבל מענה.

חשוב לזכור שמספר התלונות המתקבלות בפרקליטות הצבאית אינו משקף את מספר המקרים שבהם חיילים פעלו באופן שמעלה חשד לעבירה פלילית כלפי פלסטינים, אלא רק את מספר המקרים שבהם קורבנות העבירה או גורמים אחרים דיווחו על פגיעה כזו. הפער בין סך התלונות על עבירות וסך העבירות שבוצעו בפועל קיים בכל מערכת אכיפת חוק, אולם המאפיינים של מערכת אכיפת החוק הצבאית על חיילים שפוגעים בפלסטינים והנסיבות שבהן מערכת זו פועלת מובילים להגדלת הפער הזה.

פלסטינים שנפגעו מעבירות חיילים נאלצים להתמודד עם מערכת המערימה מכשולים בדרכם להגשת תלונה בעקבות הפגיעה. למצ"ח (משטרה צבאית חוקרת) אין בסיסים בשטחים הכבושים למעט בסיס בענתות, השוכן בתוך בסיס צבאי גדול, שבו פלסטינים אינם יכולים להגיש תלונות. לכן כאשר פלסטיני נפגע מעבירה של חייל הוא אינו יכול לגשת בעצמו לתחנת מצ"ח ולהגיש תלונה.

לכאורה, נפגעי עבירה יכולים להגיש תלונה באחד ממשרדי התיאום והקישור הפועלים בגדה המערבית,⁶ אך הניסיון של יש דיין מלמד שתלונות אלה לרוב אינן מועברות לגורמי החקירה או שהן מועברות רק כעבור זמן רב. אפשרות נוספת העומדת לכאורה לרשות פלסטינים שנפגעו מעבירות חיילים היא פנייה למוקד טלפוני שמצ"ח החלה להפעיל בשנה האחרונה. בשלב זה אין בידי יש דיין מידע המאפשר לקבוע אם נעשה שימוש במוקד לצורך הגשת תלונות, ובמקרה שנעשה שימוש כזה מה מידת היעילות שלו. ככל הידוע ליש דיין, ככלל נפגעי עבירה פלסטינים אינם מודעים לקיומו של המוקד. יוצא מכאן שרבים מנפגעי העבירה שמבקשים להגיש תלונה נאלצים להיעזר במתווכים דוגמת ארגוני זכויות אדם או עורכי דין פרטיים שאינם נגישים לכל אדם, וסביר להניח שמציאות זו תורמת להפחתת מספר התלונות המוגשות בפועל.

מעבר לכך, **במקרים רבים פלסטינים שנפגעו מעבירות של חיילים אינם מעוניינים להגיש תלונה לצבא.** כך למשל, **בשנים 2017-2016 ב-40 מקרים שבהם אנשי הצוות של יש דיין נפגשו עם פלסטינים שדיווחו כי נפגעו מעבירות חיילים** (הדיווחים כללו אירועי אלימות, פגיעה ברכוש ומקרים אחרים), הנפגעים הודיעו כי הם אינם מעוניינים להגיש תלונה לגורמי הצבא. מחציתם נימקו את החלטתם בכך שהם חוששים שהגשת תלונה תוביל לפגיעה בהם או בבני משפחתם (20 מקרים), אחרים הסבירו שהם אינם מאמינים ברשויות אכיפת החוק הישראליות ואינם סבורים שהגשת תלונה תסייע.

בתחילת פברואר 2017 שוחחו נציגי יש דיין עם י.ש, בן 23 מהכפר קדום. י.ש. הוא משתתף קבוע בהפגנות של אנשי הכפר בימי שישי, נעצר בעבר ונכלא בין היתר באשמת יידוי אבנים. בשיחה עימו סיפר לנציגי יש דיין שבינאר הגיעה לביתו בשעה 1:00 בלילה קבוצה של כ-50 חיילים. החיילים האשימו אותו שידה אבנים, הכו אותו במשך כ-40 דקות בכל גופו ולאחר מכן אחד מהם איים עליו שיהרוג אותו. כשנשאל אם הוא מעוניין בסיוע בהגשת תלונה לרשויות הצבא אמר י.ש. לנציגי יש דיין: "אני לא רוצה להגיש תלונה כי לא רוצה להיכנס לכלא. תלונה לא תעזור בשום דבר".⁷

ביולי 2017 שוחחו נציגי יש דיין עם א.א, תושב מחנה הפליטים דהיישה. א.א. סיפר על אירוע שבו הגיעו חיילים לביתו לפנות בוקר ועצרו את בנו בן ה-21. לדבריו, כשיצא מהבית בעקבות החיילים במטרה לברר היכן הקצין האחראי ומי אישר את מעצר בנו, הכו אותו החיילים בכל גופו עד לאובדן הכרה. בעקבות האירוע אושפז א.א. למשך שבעה ימים. כשנשאל אם הוא מעוניין בסיוע בהגשת תלונה אמר: "אני לא רוצה להגיש תלונה כי אני מפחד שהם יחזרו אלי הביתה. אמנם אני מנוע שב"כ אבל לא רוצה שימנעו ממני נסיעה לחו"ל ובטח הם יסגרו הם את התלונה שלי, יגידו דברים נגדי ולא ישלמו לי פיצויים, אז בשביל מה להגיש תלונה? האלו מתרחשים כל יום במחנה הפליטים שלנו ואף פעם לא שמעתי שהתלונה עזרה למישהו או החזירה לו את הזכויות שלו".⁸

ג | 2016: חקירת עבירות חיילים שפגעו בפלסטינים

בירור התלונות והחלטה אם לפתוח בחקירה או לסגור את התיק

בשונה מתלונות המוגשות למשטרה בעקבות עבירות של אזרחים, תלונה שמגיעה לפרקליטות הצבאית בנוגע לעבירה של חייל אינה מובילה בהכרח לפתיחה בחקירה. על הפרקליטות הצבאית חלה חובה להורות על פתיחה מיידית בחקירה פלילית רק בנסיבות מסוימות, למשל במקרים של חשד לעבירות ביזה, התעללות ושימוש בלתי חוקי בנשק במקרים של פגיעת אדם, איום או יצירת סיכון מכוון לאדם וכן בעבירות נוספות המפורטות בפקודת המטכ"ל הרלבנטית.⁹ בנוסף, לפי מדיניות החקירות שאמורה להנחות את מערכת אכיפת החוק הצבאית מאז 2011, בכל מקרה מוות של פלסטיני כתוצאה מפעילות חיילים בגדה המערבית חייבת הפרקליטות הצבאית להורות על פתיחה מיידית בחקירה פלילית, למעט במקרים שבהם ההרג התרחש במהלך פעילות בעלת "אופי לחימתי של ממש".¹⁰

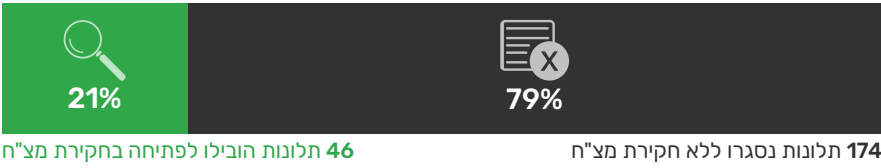
6 לדברי מפקד היחידה הארצית לחקירות מבצעיות במצ"ח (יאל"ם), לפלסטינים שנפגעו מעבירה של חיילים יש שלוש דרכים להגיש תלונה: בעזרת ארגונים מתווכים, בפנייה למת"קים, או בעזרת מוקד טלפוני חדש של היאל"ם. פגישה בין נציגות צוות יש דיין לבין מפקד היאל"ם, 29.5.2017. היחידה הוקמה בתחילת 2017 כחלק מיישום המלצות טירקל וצי'חנובר והיא מופקדת על חקירת אירועים שמוגדרים כמבצעיים, ובכלל זה עבירות חיילים נגד פלסטינים או רכושם. ראו גם: יוחאי עופר, "יורדים לשטח: הצצה ליחידה לחקירות מבצעיות בצה"ל", אתר nrg, 3.7.2017.

7 תיק יש דיין 3831/17.
 8 תיק יש דיין 3959/17.
 9 הנסיבות שבהן חלה על הפרקליטות הצבאית חובה להורות על פתיחה מיידית בחקירה פלילית מפורטות בפקודת מטכ"ל 33.0304.
 10 הוועדה הציבורית לבדיקת האירוע הימי מיום 31 במאי 2010 - ועדת טירקל, "דו"ח שני: הבדיקה והחקירה של תלונות וטענות בדבר הפרות של דיני הלחימה על פי המשפט הבינלאומי" (פברואר 2013) [להלן דו"ח טירקל ב.], עמ' 272-275.

במקרים אחרים רשאית הפרקליטות הצבאית להורות על סגירת תיק התלונה ללא בדיקה נוספת וללא קיום חקירה פלילית (למשל כשהפרקליטות קובעת שמהדיווח הראשוני לא עלה חשד לביצוע עבירה פלילית), או על קיום הליך של בירור עובדתי שבסופו נתקבל החלטה אם לפתוח בחקירה פלילית או לסגור את התיק ללא פתיחה בחקירה כזו.

ב-2016 הורתה הפרקליטות הצבאית על פתיחה מיידית בחקירה פלילית רק בכ-10% מהתלונות שהגיעו אליה (29 מקרים). ב-220 מקרים (73% מכלל התלונות בשנה זו) הורתה הפרקליטות על קיום בירור עובדתי מקדים לפני קבלת החלטה אם לסגור את התיק או להורות על פתיחה בחקירה פלילית. ב-53 מקרים נוספים (כ-17% מכלל התלונות בשנה זו), שרובם מקרי אלימות (37 מקרים), הורתה הפרקליטות על סגירת תיק התלונה ללא קיום הליך בירור וללא פתיחה בחקירה פלילית.¹¹

220 תלונות על אירועי פגיעת חיילים בפלסטינים או ברכושם ב-2016 שהטיפול בהן הסתיים

חקירות מצ"ח ב-2016

מתוך כלל התלונות בנוגע לעבירות חיילים נגד פלסטינים ורכושם שהועברו לפרקליטות הצבאית ב-2016 והטיפול בהן הסתיים, רק 21% הובילו לפתיחה בחקירה פלילית. נכון למועד העברת המידע ליש דין, הפרקליטות לעניינים מבצעיים סיימה את הטיפול ב-220 מתוך 302 התלונות שהועברו אליה בשנה זו. מתוכם, רק 46 תלונות הובילו לפתיחה בחקירה. ביתר המקרים (174 תיקים) החליטה הפרקליטות לסגור את התיק מבלי להורות על פתיחה בחקירה פלילית.¹²

בסך הכול ב-2016 נפתחו במצ"ח 78 חקירות בחשד לעבירות חיילים נגד פלסטינים או רכושם (כולל 32 חקירות שנפתחו בעקבות תלונות שהוגשו בשנים קודמות), שתיים מתוכם בנוגע למקרים ברצועת עזה והיתר בנוגע למקרים בגדה המערבית. נתון זה משקף ירידה משמעותית במספר החקירות בהשוואה לנתוני השנים האחרונות.¹³ ב-2015 פתחה מצ"ח 186 חקירות שעסקו בחשד לעבירות חיילים נגד פלסטינים או רכושם (164 מתוכם בעקבות אירועים שהתרחשו בגדה המערבית והיתר בעקבות אירועים שהתרחשו ברצועת עזה), בין השנים 2013-2015 נפתחו במצ"ח מדי שנה בממוצע 205 חקירות כאלה.¹⁴

שיעור החקירות שעניינן עבירות אלימות או ירי מתוך כלל החקירות שנפתחו בשנה זו דומה לשיעור התלונות העוסקות בעבירות אלה. כ-74% מהחקירות שנפתחו ב-2016 עסקו באירועי אלימות או ירי (35 חקירות נפתחו בעקבות מקרי אלימות ו-23 בעקבות מקרי ירי). 24% מהחקירות עסקו בחשד לעבירות רכוש, רובן בעקבות חשד לגניבה או ביזה (14 תיקי חקירה) ומיעוטן בחשד לגרימת נזק לרכוש (5 תיקי חקירה). המידע שנמסר ליש דין לא כלל פילוח של תיקי החקירה המאפשר להבחין בין חקירת מקרי ירי שגרמו להרג לבין חקירת מקרי ירי אחרים.

78 חקירות מצ"ח בעניין עבירות חיילים נגד פלסטינים או רכושם ב-2016

11 מכתב דו"צ, 1.10.2017, סעיפים ח', ט', י'.
 12 מכתב דו"צ, 1.10.2017, סעיפים ח' ו-י'. נציין כי לפי סעיף ב' למכתב עד כה הובילו 43 דיווחים לפתיחה בחקירה, וזאת בשונה מהנתונים המופיעים בסעיפים ח' ו-י' שלפיהם עד כה הובילו 46 דיווחים לפתיחה בחקירה. בקשה להבהרה בעניין פער זה נשלחה בתאריך 23.10.2017 אך עד היום לא התקבלה מענה.
 13 חשוב לציין הירידה במספר החקירות שנפתחו אינה מעידה בהכרח על ירידה במספר העבירות שביצעו חיילים כלפי פלסטינים, ובידי יש דין אין מידע מספק כדי לקבוע את סיבת השינוי. אפשר שהירידה במספר החקירות שנפתחו מצביעה על ירידה בנכונות של פלסטינים להגיש תלונות לאחר שנפגעו מעבירות חיילים, אפשר שהיא מצביעה דווקא על כך ששיעור קטן יותר מבין התלונות שהוגשו בשנה זו הובילו לפתיחה בחקירה, ואפשר גם שבשנה זו בהשוואה לאלה שקדמו לה חלה ירידה מסוימת במספר המקרים שבהם חיילים פגעו בפלסטינים במידה שהצדיקה הגשת תלונה.
 14 מבין החקירות שנפתחו במצ"ח ב-2014, 209 עסקו במקרים שהתרחשו בגדה המערבית ו-20 עסקו במקרים שהתרחשו ברצועת עזה, ומבין החקירות שנפתחו ב-2013 191 עסקו במקרים שהתרחשו בגדה ו-9 עסקו במקרים שהתרחשו ברצועת עזה. ב-2012 נפתחו במצ"ח 103 חקירות בחשד לעבירות חיילים נגד פלסטינים או רכושם (83 מתוכם בעקבות אירועים שהתרחשו בגדה המערבית) וב-2011 נפתחו במצ"ח 153 חקירות מסוג זה (159 מתוכם בעקבות אירועים שהתרחשו בגדה המערבית). לפי נתונים שהועברו ליש דין על ידי דובר צה"ל בתגובה לבקשות חופש מידע בתאריכים: 24.3.2016, 25.6.2015, 3.4.2014, 23.1.2013, 1.4.2012.

רק 6.4% מתיקי החקירה שנפתחו במצ"ח ב-2016 בנוגע לחשד לעבירות חיילים כלפי פלסטינים או רכושם הובילו להגשת כתבי אישום עד סוף הרבעון הראשון של 2017 (5 מתוך 78 תיקי חקירה)¹⁵. נכון למועד העברת המידע ליש דיין, רוב תיקי החקירה שנפתחו ב-2016 היו עדיין בטיפול ולכן שיעור כתבי האישום מתוך החקירות שנפתחו בשנה זו עשוי להשתנות. **בין השנים 2011-2016 נפתחו במצ"ח 948 תיקי חקירה בנוגע לעבירות חיילים כלפי פלסטינים או רכושם. רק 3.4% מתוכם (32 תיקים) הובילו להגשת כתבי אישום.**

אף שלא נכון לקבוע רף מינימום של כתבי אישום מתוך חקירות, שיעור כתבי האישום הנמוך בתיקי חקירה העוסקים בעבירות חיילים נגד פלסטינים בולט במיוחד נוכח המדיניות שתוארה לעיל, לפיה הפרקליטות הצבאית מסננת מראש את המקרים שבהם היא מחליטה לפתוח בחקירה פלילית ולכן רבות מהתלונות כלל אינן מובילות לפתיחה בחקירה. כאמור, מבין התלונות שהגיעו לפרקליטות ב-2016, ב-174 מקרים (כ-79% מהתלונות שהטיפול בהן הסתיים) קיבלה הפרקליטות החלטה לסגור את התיק מבלי לפתוח בחקירה. נכון למרץ 2017, **רק 2.3% מהתלונות שהגיעו לפרקליטות הצבאית ב-2016 והטיפול בהם הסתיים (בפתיחה בחקירה או בסגירת תיק התלונה) הובילו להגשת כתב אישום (5 מתוך 220 תיקים).**

בתנאים אלה, בהתחשב בכך שבמקרים רבים לצבא קל יחסית לאתר את הפוגעים באירוע שהתרחש במקום ובזמן ידועים (בהשוואה למשטרה המחפשת אחר חשודים), ולאור הביקורת שנמתחה על מערכת אכיפת החוק הצבאית בדו"חות של יש דיין ושל ארגונים אחרים, ניתן לומר **שיעור כתבי האישום, העומד על אחוזים בודדים מזה שנים, מבטא מגמה מערכתית של אי מיצוי חקירות ומתן חסינות לעבריינים.**

ב-2016 הוגשו בבתי הדין הצבאיים בסך הכל שלושה כתבי אישום נגד ארבעה נאשמים שפגעו בפלסטינים או ברכושם. כתב אישום אחד הוגש בעקבות חקירה שהחלה עוד ב-2015 ושני כתבי אישום הוגשו בעקבות שני תיקי חקירה שנפתחו ב-2016.¹⁶ בנוסף, בחודשים הראשונים של 2017 הוגשו בבתי הדין הצבאיים ארבעה כתבי אישום נוספים בעקבות שני תיקי חקירה שנפתחו ב-2016. שני כתבי אישום נוספים הוגשו בעקבות תיק חקירה שמועד פתיחתו לא ידוע בוודאות ליש דיין אך אנו מעריכים שהחקירה נפתחה ב-2016. כך, ככל הידוע ליש דיין **נכון למרץ 2017, חמישה תיקי חקירה שנפתחו ב-2016 הובילו להגשת שמונה כתבי אישום.**

באפריל 2016 הוגש כתב אישום נגד החייל אלמור אזריה, שהואשם בהריגת עבד אל-פתאח אלשריף ב-24.3.2016. בחברון, לאחר שאלשריף ואדם נוסף דקרו חייל¹⁷. אלשריף שכב על הארץ פצוע כאשר נורה למוות, והאירוע תועד בווידיאו על ידי צלם ארגון בצלם. בינואר 2017 הרשיע בית דין הצבאי את אזריה בהריגה ובהתנהגות שאינה הולמת, וגזר עליו עונש מאסר של שנה וחצי בלבד.¹⁸

הניסיון המצטבר והמחקר ארוך השנים של יש דיין ושל ארגוני זכויות אדם נוספים מלמד שכתב האישום נגד אזריה היה חריג. מספטמבר 2000 עד סוף 2016 רק 18 תיקי חקירה שעסקו במקרי מוות של פלסטינים בעקבות פעילות חיילים הובילו להגשת כתבי אישום (כולל מקרה אזריה). במסגרת כתבי האישום האלה, 25 חיילים הואשמו בעבירות הנוגעות למוותם של 20 פלסטינים ואזרח זר אחד בגדה המערבית. חלק מהנאשמים הואשמו בעבירות הנוגעות לשיבוש הליכי חקירה ולא לאירוע עצמו. רק 8 חיילים הורשעו בעבירות הנוגעות לגרימת מוות - שניים מתוכם בהריגה, ארבעה בגרימת מוות ברשלנות ושניים בהתרשלנות. 12 חיילים הורשעו בעבירות שונות שאינן קשורות ישירות למקרה המוות, 2 חיילים זוכו מההאשמות נגדם ובמקרה אחד בוטל כתב האישום.¹⁹

כתב אישום נוסף הוגש ב-2016 נגד שני חיילים שהואשמו בחריגה מסמכות עד כדי סיכון חיים או בריאות, לאחר שהציתו מחסן עצים בשכם באוקטובר 2016.²⁰ כן הוגש בשנה זו כתב אישום נגד קצין מהמינהל האזרחי שהואשם בין היתר בעבירות מין חמורות, קבלת שוחד, ומרמה והפרת אמונים, בעקבות תיק חקירה שנפתח ב-2015.²¹

15 הנתונים המובאים בפרק זה בנוגע לכתבי אישום שהוגשו ב-2016 מבוססים על מידע שהועבר ליש דיין על ידי דובר צה"ל במענה לבקשת חופש מידע ב-1.10.2017, וכן על עותקים של כתבי אישום נגד חיילים שהואשמו בפגיעה בפלסטינים או ברכושם והחלטות בתיקים אלה, שהוגשו או התקבלו עד סוף מרץ 2017. ב-27.6.2017 הועברו ליש דיין עותקים של כתבי אישום והחלטות בתיקים מסוג זה, שהוגשו או התקבלו בחודשים ינואר-מרץ 2017. בקשות לקבלת עותקים של כתבי אישום והחלטות מחודשים אפריל-דצמבר 2017 עדיין לא נענו. יצוין כי המידע שהועבר ליש דיין ביוני 2017 כלל עותקים של ארבעה כתבי אישום שהוגשו ברבעון הראשון של 2017 בעקבות שני תיקי חקירה שנפתחו ב-2016. בנוסף כלל המידע שני כתבי אישום שהוגשו ברבעון זה בעקבות תיק חקירה שמועד פתיחתו המדויק לא ידוע ליש דיין אך אנו מעריכים שהחקירה נפתחה ב-2016. לבסוף נכללו במידע שהועבר ליש דיין שלושה כתבי אישום שהוגשו בעקבות תיק חקירה שמועד פתיחתו לא ידוע ליש דיין. בפירוט שלהלן יכללו רק כתבי האישום שלגביהם ידוע או מוערך שהם הוגשו בעקבות חקירות שנפתחו ב-2016.

16 מכתב דו"צ, 1.10.2017, סעיף 1.

17 **תיק בית דין צבאי מרכז 182/16.**

18 בית הדין הצבאי הרשיע את אזריה ב-4.1.2017 וגזר את דינו ב-21.2.2017. ב-30.7.2017 דחה בית הדין הצבאי לערעורים את ערעוריה ההגנה והתביעה על ההרשעה ועל העונש.

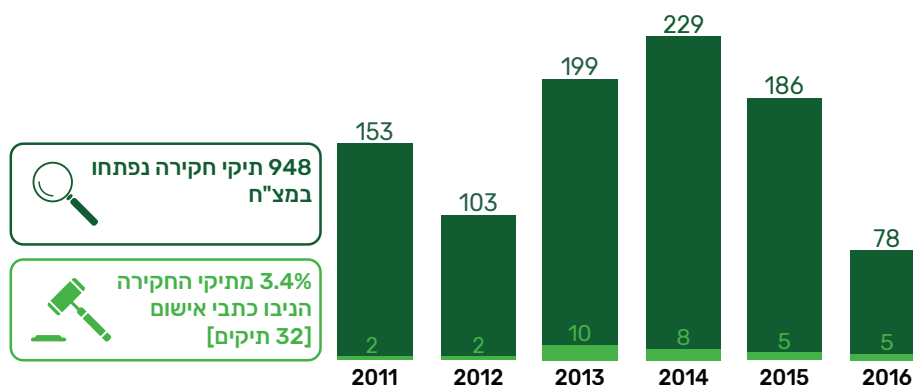
19 במקרה אחד הוגש כתב אישום בסעיף מופחת רק לאחר שהמשפחה וארגון בצלם עתרו לבג"ץ בדרישה שהפרקליט הצבאי הראשי יקבל החלטה בתיק. לפרטים ראו: אתר בצלם, **חיילים שירו בנער בן 16 בגבו הואשמו ב"מעשה פזיזות ורשלנות"**, המפקדים ששלחו אותם למארב לא יתנו דין וחשבון. לפרטים בנוגע לחקירות וכתבי אישום במקרי הרג של פלסטינים ראו גם: יש דיין, **דף נתונים - חקירות מצ"ח בנסיבות מותם של פלסטינים, הרשעה וענישה** (יולי 2013). לדוגמאות לכשלים בתיקי חקירה שעסקו בהרג של פלסטינים בעקבות פעילות חיילים ונסגרו ללא הגשת כתב אישום ראו: אתר שיחה מקומית, **רישיון להרוג**.

20 **תיק בית דין צבאי דרום 445/16**. החיילים רב"ט יונתן פושמונסקי ורב"ט חגי זליצקי הורשעו ונגזרו עליהם 60 ימי מאסר בפועל, 30 ימי מאסר בדרך של עבודה צבאית, מאסר על תנאי, הורדה בדרגה ופיצוי בסך 5,000 ש"ח כל אחד לבעל מחסן העצים שנשרף.

21 **תיק בית דין צבאי מט"ל 82/16**. הקצין הורשע ונגזרו עליו 11 שנות מאסר בפועל ועונשים נוספים.

בחודשים ינואר ופברואר 2017 הוגשו בבתי הדין הצבאיים ארבעה כתבי אישום נגד חמישה נאשמים, בעקבות שני תיקי חקירה שנפתחו ב-2016. כתב אישום אחד הוגש נגד חייל שהואשם בהתעללות ובהתנהגות שאינה הולמת, לאחר שסטר לפלסטיני שהיה באותה עת עצור, כפות ומכוסה עיניים.²² שלושה כתבי אישום הוגשו נגד ארבעה חיילים שהואשמו בלקיחת שוחד ובעבירות נוספות, לאחר שהיו חלק מקבוצה שאפשרה לפלסטינים לעבור במחסומים ללא היתר בתמורה למתן שוחד.²³

חקירות מצ"ח של אירועי פגיעת חיילים בפלסטינים והגשת כתבי אישום בעקבותיהן, 2016-2011

ה | החלטה על פתיחה בחקירה פלילית במקרי הרג וירי

אי יישום מדיניות החקירות במקרים של הרג פלסטינים

מדיניות החקירות הצבאית הפורמלית קובעת שבכל מקרה הרג של פלסטיני כתוצאה מפעילות חיילים בגדה המערבית על מצ"ח לפתוח מיידית בחקירה פלילית לביורור נסיבות האירוע, למעט "במקרים בהם ברור כי הפעילות שבמהלכה נהרג התושב הפלסטיני נשאה אופי לחימתי של ממש" [הדגשות שלנו].²⁴ בהתאם למדיניות זו, במקרי הרג של פלסטינים שיוגדרו ככאלה שהתרחשו במסגרת פעילות בעלת אופי לחימתי של ממש" ייערך בירור עובדתי מקדים של נסיבות האירוע, ועל בסיסו תתקבל החלטה אם לפתוח בחקירה פלילית.

בין השנים 2000-2011 הנחתה את הצבא מדיניות חקירות שונה, שלא חייבה פתיחה בחקירה במקרי מוות של פלסטינים כתוצאה מפעילות חיילים. בנייר עמדה שהוגש לוועדת טירקל הסביר הפרקליט הצבאי הראשי את החלטת המדיניות הזו בשנים 2000-2011 בכך שבתקופה זו השתנה אופי הפעולה של הצבא בגדה המערבית. לדבריו, לא נכון היה אז לסווג את הפעילות המבצעית של הצבא בגדה המערבית וברצועת עזה כפעילות "להבטחת הסדר הציבורי ולאכיפת חוק לפי דיני התפיסה הלוחמתית", אלא כ"פעילות לחימתית" המבוצעת בשמו של צד לעימות מזוין כנגד כוחותיו של הצד שכנגד.²⁵

בהמשך, במכתב מ-2011 שבו הודיע על שינוי מדיניות החקירות והחלטת המדיניות המנחה באופן פורמלי את מערכת אכיפת החוק הצבאית עד היום, קבע הפצ"ר ששינוי המדיניות נובע מ"שינוי משמעותי במאפייני הפעילות המבצעית של כוחות צה"ל באיו"ש, שבעיקרה אינה נושאת עוד אופי לחימתי מובהק".²⁶ כלומר, בבואו להסביר את השינוי במדיניות החקירות הצהיר הפצ"ר כי שלא כבעבר, עיקר הפעילות המבצעית הצבאית הישראלית בגדה המערבית מכוונת כעת להבטחת הסדר הציבורי ולאכיפת החוק. אף על פי שמערכת אכיפת החוק הצבאית לא הגדירה במדויק מהם אירועים בעלי "אופי לחימתי של ממש", ניתן לקבוע שקטגוריה זו אינה כוללת אירועים שהתרחשו במסגרת של פעילות

22 **תיק בית דין צבאי עורף (מחוזי) 7/17**. החייל הורשע ונגזרו עליו 50 ימי מאסר לריצו בדרך של עבודה צבאית, 30 ימי מאסר על תנאי, הורדה בדרגה ופיצוי בסך 500 ש"ח לנפגע העבירה.

23 **תיקי בית דין צבאי מטכ"ל 174/17, 175/17, 176/17**. שני כתבי אישום נוספים הוגשו ברבעון זה נגד שני חיילים שהואשמו ב"חריגה מסמכות" לאחר שאפשרו לפלסטינים לעבור במחסום ללא בידוק בתמורה למתן תשורות. כתבי האישום הוגשו בעקבות תיק חקירה שמועד פתיחתו לא ידוע ליש דיין אך אנו מעריכים שהחקירה נפתחה ב-2016. **תיק ביד"צ מטכ"ל (מחוזי) 53/17, 54/17**.

24 **דו"ח טירקל ב'**, עמ' 274. בדו"ח טירקל מובא ציטוט מתוך מכתבו של אביחי מנדלביט, הפרקליט הצבאי הראשי ב-2011, ליהודה וינשטיין, אז היועץ המשפטי לממשלה. מכתב הפרקליט הצבאי הראשי ליועץ המשפטי לממשלה, **מדיניות החקירות החלה בקשר לפעילות מבצעית של צה"ל באיו"ש**, 4.4.2011.

25 מכתב הפרקליט הצבאי הראשי לוועדה הציבורית לבדיקת האירוע הימי מיום 31 מאי 2010 [ועדת טירקל], **נייר עמדה שני מטעם הפרקליטות הצבאית**, 19.12.2010, עמ' 12.

26 **דו"ח טירקל ב'**, עמ' 274. ציטוט מתוך מכתב הפרקליט הצבאי הראשי ליועץ המשפטי לממשלה, 4.4.2011.

לאכיפת החוק, כמו למשל אירועים המוגדרים על ידי הצבא כאירועי "הפרת סדר" או "התפרעות במחסומים", שלגביהם הצבא בעצמו קבע כי הם אינם אירועים בעלי אופי שזכה.²⁷

השוואה בין מספר הפלסטינים שנהרגו מירי חיילים בגדה המערבית בשנים 2015 ו-2016 לבין מספר החקירות שנפתחו בשנים אלה, מלמדת שבתקופה זו הפרקליטות הצבאית אימצה בפועל הגדרה מרחיבה מאוד לפעילות בעלת "אופי לחימתי של ממש", ולאורה הורתה על פתיחה בחקירה באופן מיידי רק במיעוט מתוך מקרי ההרג של פלסטינים על ידי חיילים בגדה המערבית.

לפי נתוני ארגון בצלם, ב-2016 נהרגו 57 פלסטינים מירי חיילים בגדה המערבית ב-48 אירועים נפרדים, וב-2015 נהרגו 69 פלסטינים בנסיבות כאלה ב-63 אירועים נפרדים. ב-32 מקרים ב-2016 וב-35 מקרים ב-2015, הרג הפלסטינים התבצע על רקע דקירה, דריסה או ניסיון לבצע תקיפה מסוג זה נגד אזרחים, חיילים או שוטרים.²⁸ נזכיר כי בחודשים האחרונים של 2015 החל גל של אירועי אלימות מסוג זה, שכונה גם "אינתיפאדת הסכינים".

ב-2016 הורתה הפרקליטות הצבאית על פתיחה מיידי בחקירה פלילית, ללא המתנה לבירור עובדתי של נסיבות האירוע, רק ב-10 תלונות שעניינן פגיעה בפלסטינים בעקבות ירי חיילים.²⁹ ליש דיין לא ידוע כמה מתוך התלונות האלה עסקו במקרי הרג. עם זאת, מנתון זה ניתן להסיק שלפחות לגבי 79% מהאירועים שבהם נהרגו פלסטינים בגדה המערבית מירי חיילים ב-2016 קבעה הפרקליטות הצבאית שהם התרחשו בנסיבות של פעילות "בעלת אופי לחימתי של ממש". ב-21% מהאירועים האלה לכל היותר הפרקליטות קבעה שהאירוע המדובר לא התרחש בנסיבות של פעילות בעלת "אופי לחימתי של ממש" (עשרה מקרים שבהם נפתחה חקירה באופן מיידי בעקבות ירי, לעומת 48 מקרים שבהם נהרגו פלסטינים).³⁰

בנוגע ל-2015, ליש דיין לא ידוע בכמה מקרים הפרקליטות הצבאית הורתה על פתיחה מיידי בחקירה פלילית. עם זאת, בשנה זו נפתחו במצ"ח בסך הכל 21 חקירות בנוגע למקרי הרג של פלסטינים בגדה המערבית.³¹ מכאן ניתן להסיק כי לכל היותר שליש ממקרי ההרג של פלסטינים על ידי חיילים בגדה המערבית בשנה זו הובילו לפתיחה בחקירה מיידי (21 חקירות, לעומת 63 אירועים שבהם נהרגו פלסטינים). מכאן עולה שלפחות לגבי 66% ממקרי ההרג של פלסטינים ב-2015 קבעה הפרקליטות שמדובר באירועים שהתרחשו על רקע פעילות בעלת "אופי לחימתי של ממש". הנתון על מספר החקירות שנפתחו בשנה זו כולל גם חקירות שנפתחו לאחר הליך בירור עובדתי, ואפשר שהוא כולל גם חקירות שנפתחו בעקבות תלונות שהוגשו ב-2014, ולכן סביר ששיעור מקרי ההרג ב-2015 שהפרקליטות קבעה שהתרחשו במסגרת אירועים בעלי "אופי לחימתי של ממש" גבוה אף יותר.

מנתונים אלה עולה ככל הנראה, שהפרקליטות הצבאית מסווגת את מרבית האירועים הכוללים ניסיונות פגיעה מצד יחידים בחיילים, שוטרים או אזרחים (למשל דקירה, דריסה או ניסיון פגיעה מסוג אחר), כאירועי "לחימה של ממש". עמדת יש דיין, כפי שבאה לידי ביטוי בעתירה שהארגון הגיש בדצמבר 2017 בדרישה לפתוח בחקירת מותה של הנערה סמאח עבדאללה שנהרגה מירי חיילים בנובמבר 2015, היא שאירועים מסוג זה הם "אירועים אזרחיים שהמסגרת הנורמטיבית החולשת עליהם היא אכיפת חוק ולא לוחמה", הן לאור המשפט הבינלאומי, הן בעקבות הפרשנות של ועדת טירקל והן בהתאם למדיניות החקירות המנחה את הצבא באופן פורמלי מאז 2011.³² עוד נטען בעתירה שעמדת הפרקליט הצבאי הראשי כפי שהיא עולה מהנתונים שהובאו כאן מעקרת "את ההבחנה בין אירועים הדורשים תגובה מכוחות אכיפת החוק, דוגמת הפרות סדר, חמורים ככל שיהיו, לבין אירועי "לחימה של ממש", מפחיתה באופן ניכר מחשיבות שינוי מדיניות החקירות עליה הוכרז כבר בשנת 2011, וחורגת באופן מובהק מעקרונות המשפט הבינלאומי".³³

27 הודעת הפרקליט הצבאי הראשי שהציגה את המדיניות הזו לבג"ץ ב-2011 לא כללה הגדרה ברורה של מאפייני של פעילות בעלת "אופי לחימתי של ממש". עם זאת, ההודעה כן כללה שתי דוגמאות. מצב שבו "התנהלו חילופי אש, בהם נפגע אזרח שלא היה מעורב בלחימה" הוצג כדוגמה למקרה מוות במהלך פעילות בעלת "אופי לחימתי של ממש", ואילו "אירועים של מוות אגב הפרות סדר ואירועי התפרעות במחסומים" הוצגו כדוגמה למקרי מוות שלא במהלך פעילות שכזו. בג"ץ 9594/03, בצלם והאגודה לזכויות האזרח נ' הפרקליט הצבאי הראשי, הודעת ערכון מטעם המשפ"ט, 4.4.2011. ועדת טירקל שירטטה הבחנה דומה בנוגע לחובה לחקור פגיעה באדם במסגרת פעולות אכיפת חוק. "הוועדה שוכנעה כי במסגרת עימות מזוין יש הבדל בין השימוש בכוח במסגרת לחימה של ממש לבין השימוש בכוח במסגרת פעולות אכיפה. בניגוד להקשר של פעולות אכיפה, מוות או פציעה של אזרח במהלך לחימה של ממש אינם מקימים באופן מיידי חובת חקירה. [...] לעומת זאת, מקום שכוח גרם לפציעה חמורה או למוות של אדם במסגרת פעולות של אכיפת חוק, קיימת חובת חקירה." "זו"ח טירקל ב", עמ' 95-96.

28 אתר בצלם, פלסטינים שנהרגו בידי כוחות הביטחון הישראליים בגדה המערבית, לאחר מבצע "עופרת יצוקה". יצוין כי בדף נתונים שפרסם יש דיין בינואר 2017 הופיע נתון שונה במעט בנוגע למספר הפלסטינים שנורו ונהרגו בגדה המערבית בידי חיילים בשנת 2015. בדף נכתב בטעות שבשנה זו נורו ונהרגו 76 פלסטינים מירי חיילים בגדה המערבית, בעוד שהמספר המדויק של הרוגים שידוע שנהרגו בנסיבות אלה כפי שעולה מנתוני בצלם הוא 69.

29 מכתב דו"צ, 1.10.2017, סעיף ח'.

30 כאמור, המידע שהועבר ליש דיין לא כולל הבחנה בין אירועי ירי שגרמו למוות לבין אירועים אחרים. לצורכי הניתוח המובא כאן, התייחסנו לנתונים באופן המרחיב ביותר, כאילו כל החקירות שנפתחו באופן מיידי במקרי ירי עוסקות במקרי מוות.

31 מכתב דו"צ ליש דיין, פנייתך לחובר צה"ל בנושא עבירות חיילים כלפי פלסטינים ורכושם במהלך שנת 2015 לפי חוק חופש המידע, 24.3.2016, סעיף 9.

32 בג"ץ 10167/17, עבד אל מומן עבדאללה ויש דיין נ' היועץ המשפטי לממשלה ואח', עתירה לצו על תנאי, 28.12.2017, עמ' 25. הנערה בת ה-18 סמאח עבדאללה נורתה באש חיה על ידי חיילים בעת שעברה עם משפחתה ברכב באזור חווארה בנובמבר 2015. לפי דיווח תקשורתי, באותה עת שהמשפחה עברה במקום פלסטיני ניסה לדקור אזרחים שעמדו בתחנת הסעה ונורה על ידי חיילים. עבדאללה מתה מפציעה כשלושה שבועות לאחר שנפגעה מהירי. בעקבות האירוע הגיש אביה תלונה במת"ק חווארה. רק כשנה לאחר מכן, בדצמבר 2016, הודיע הפרקליט לעניינים מבצעיים ליש דיין כי הפרקליט הצבאי הראשי החליט שאין מקום לפתיחה בחקירה פלילית באירוע, בין היתר משום שבדיקתו העלתה כי נסיבותיו הן בעלות "אופי מבצעי מובהק". יש דיין הגיש השגה על החלטה זו ליועץ המשפטי לממשלה ומשזו לא נענתה, עתר לבג"ץ כעבור שנה בשם אביה של הנערה בדרישה שיוורה לפתוח בחקירה וכן שיוורה על הוצאת צו הצהרתי לפיו האירוע שבו נהרגה עבדאללה אינו אירוע "לחימתי של ממש" כהגדרתו במדיניות החקירות של הצבא. ב-15.2.2018, יותר משנתיים לאחר האירוע, הודיעה התובעת הצבאית הראשית ליש דיין שהפרקליט הצבאי הראשי החליט להורות על פתיחה בחקירה פלילית בנוגע למקרה "לנוכח טענות שנטענו במסגרת ההשגה שהגשמתם ליועץ המשפטי לממשלה ובמסגרת העתירה שהגשמתם לבג"ץ". מכתב התובעת הצבאית הראשית ליש דיין, מותה של סמאח עבד אל מומן אחמד עבד אללה - עדכון בדבר פתיחת חקירה, 15.2.2018.

33 בג"ץ 10167/17, עבד אל מומן עבדאללה ויש דיין נ' היועץ המשפטי לממשלה ואח', עתירה לצו על תנאי, 28.12.2017, עמ' 13.

ביסוד מדיניות החקירות הפורמלית המנחה את מערכת אכיפת החוק הצבאית מאז 2011 עומדת הקביעה שעיקר הפעילות המבצעית בגדה המערבית אינה פעילות בעלת "אופי לחימתי של ממש", ושבמציאות כזו כל מקרה הרג של פלסטיני מצדיק פתיחה בחקירה פלילית בחשד שבוצעה עבירה, למעט בנסיבות חריגות. חקירה כזו יכולה להוביל למסקנה שהחיליים נהגו בהתאם לחוק או שהם הפרו אותו (ומהנתונים עולה שברוב המקרים של המקרים התוצאה היא סגירת התיק ללא הגשת כתב אישום), אולם עצם הפתיחה המיידית שלה מבטאת הכרה של מערכת אכיפת החוק הצבאית בכך שהרג של פלסטינים על ידי חיילים אינו חלק מהמאפיינים המקובלים של פעילות הצבא בגדה המערבית הכבושה.

בניגוד לכך, מהדברים שהובאו פה עולה שעמימות המושג "לחימה של ממש" משמשת בפועל את מערכת אכיפת החוק הצבאית באופן שמעקר מתוכן את מדיניות החקירות, ותורם לנורמליזציה של הרג של פלסטינים כתוצאה מפעילות חיילים ישראלים בגדה המערבית.

שימוש בתחקיר המבצעי בהליך הבירור העובדתי של מקרי ירי

ב-2013, בעת פרסום הדו"ח השני של ועדת טירקל, המדיניות הנהוגה בצבא בנוגע לקבלת החלטה אם לפתוח בחקירה פלילית בעקבות תלונה, היתה שבכל מקרה שבו הפרקליטות הצבאית לא מורה על פתיחה מיידית בחקירה, הגורמים המעורבים בתהליך ממתינים לקבלת התחקיר המבצעי של האירוע ולאחר קבלתו נעזרים בו על מנת לקבוע אם המקרה מעלה חשד לפלילים ואם יש לפתוח בחקירה פלילית.³⁴

ועדת טירקל המליצה לשנות נוהג זה ולהקים **מנגנון נפרד לצורך קיום ההערכה העובדתית** שאמורה לבסס את ההחלטה אם לפתוח בחקירה פלילית או לסגור את תיק התלונה. הוועדה הוסיפה שאין בהמלצה זו כדי למנוע מהפרקליטות הצבאית לעיין בתחקיר המבצעי, בתנאי שעיון זה לא יגרום לחריגה ממסגרת הזמן המומלצת להחלטה על המשך הטיפול בתיק.

ברקע להמלצה עמדה ההכרה בכך שהתחקיר המבצעי לא נועד לבירור חשדות לפלילים אלא להסקת מסקנות מבצעיות ולשיפור התפקוד של היחידות הצבאיות, כמו גם הביקורת שנמתחה על השימוש בתחקירים למטרת בירור עובדתי של תלונות. ביקורת זו עמדה בין היתר על כך שהשימוש בתחקיר המבצעי עלול לעכב את מתן החלטה בדבר פתיחה בחקירה, ועל ידי כך לפגוע בה.³⁵ היבטים נוספים של הביקורת על השימוש בתחקיר המבצעי שהובאה בפני ועדת טירקל כללו את הטענה שהתחקיר עצמו נגוע בניגוד אינטרסים מכיוון שהוא מבוצע על ידי מפקדים בשרשרת הפיקוד של היחידה הנוגעת בדבר, וכן שהתחקיר המבצעי עלול לפגום בחקירה עתידית מכיוון שהוא עשוי לאפשר תיאום עדויות.³⁶ בהמשך לכך, גם מחברי דו"ח צ'חנובר המליצו על הקמת מנגנון שיהיה אחראי על קיום הערכה עובדתית, בנפרד מהתחקיר המבצעי.³⁷

בנובמבר 2016 מסר הפרקליט לעניינים מבצעיים לנציגות צוות יש דין כי הליך הבירור העובדתי, הקודם להחלטה אם לפתוח בחקירה פלילית בעקבות תלונה נגד חיילים שפגעו בפלסטינים, יכול להיעשות באמצעות מנגנון בירור מטכ"לי או להישען על בדיקה מקדימה של האירוע שתבוצע על ידי מצ"ח.³⁸

למרות זאת, מהמידע שהועבר ליש דין בנוגע לשימוש בתחקירים מבצעיים במסגרת הליך הבירור העובדתי של תלונות שהגיעו לפרקליטות הצבאית ב-2016, עולה שהפרקליטות מוסיפה להשתמש במידע מתוך התחקיר המבצעי כחלק מהליך הבירור העובדתי. ב-2016, ב-61% מהמקרים שבהם הפרקליטות הצבאית הורתה על קיום הליך בירור עובדתי במטרה להחליט אם לפתוח בחקירה פלילית, היא ביקשה לקבל מידע שמקורו בתחקיר המבצעי כחלק מהליך הבירור (135 מתוך 220 תיקי תלונה).³⁹

פילוח הנתונים לפי סוגי עבירה מלמד שרוב המקרים שבהם נשען הליך הבירור העובדתי על התחקיר המבצעי היו מקרי ירי. **ברוב המקרים של התיקים שעוסקים במקרי ירי שבהם התקיים (או מתקיים) הליך בירור עובדתי ביקשה לקבל מידע מתוך התחקיר המבצעי.** בסך הכל הפרקליטות החליטה על קיום בירור עובדתי ב-108 תלונות שעסקו באירועי ירי ב-2016. ב-97 מתוך המקרים האלה (89%) ביקשה הפרקליטות לקבל מידע שמקורו בתחקיר המבצעי של האירוע.

34 דו"ח טירקל ב', עמ' 284-288. מלבד התחקיר המבצעי, קיים בצבא גם הליך נוסף של "תחקיר מומחים" שבו נעשה שימוש לתחקור אירועים מיוחדים או מורכבים.
 35 דו"ח טירקל ב', עמ' 319-321.
 36 דו"ח טירקל ב', עמ' 320. להרחבה על הבעייתיות של השימוש בתחקיר המבצעי כבסיס העיקרי להערכה העובדתית שנועדה לקבוע אם לפתוח בחקירה פלילית בעקבות תלונה או דיווח ראו גם: יש דין, **חקירה לכאורה**, עמ' 25-34.
 37 צוות לבחינה וליישום הדו"ח השני של הוועדה הציבורית לבדיקת האירוע הימי מיום 31.5.10 בנושא הבדיקה והחקירה בישראל של תלונות וטענות בדבר הפרות של דיני הלחימה על פי המשפט הבין-לאומי, **דין וחשבון** (אוגוסט 2015) [להלן **דו"ח צ'חנובר**], עמ' 15-16.
 38 דבריו של הפרקליט לעניינים מבצעיים אדורם ריגלר בפגישה עם נציגות יש דין ב-24.11.2016. במהלך המבצע הצבאי בעזה בקיץ 2014 (מבצע "צוק איתן") הוקם "מנגנון בירור מטכ"לי". בהודעה על הקמת המנגנון נכתב שהוא יהיה אחראי על בחינת "אירועים חריגים שאירעו במהלך המבצע", אך גם שהוא "הוקם כמנגנון קבוע, כחלק מתהליך יישום המלצותיה של הוועדה הציבורית בראשות שופט בית-המשפט העליון (בדימוס) יעקב טירקל". אתר הפרקליטות הצבאית, **בדיקה וחקירה של אירועים חריגים שאירעו במהלך מבצע "צוק איתן"**, 10.9.2014. לניתוח התנהלות מערכת אכיפת החוק הצבאית בנוגע לחשדות להפרות של המשפט ההומניטרי הבינלאומי במהלך המבצע הצבאי בעזה שכונה "צוק איתן", ראו: בצלם, **נוהל טיוח: חקירתם לכאורה של אירועי "צוק איתן"** (ספטמבר 2016).
 39 מכתב דו"צ, 1.10.2017, טעיף יא.

נכון למועד העברת המידע ליש דין, 46 מתיקי הירי שבהם ביקשה הפרקליטות להיעזר בתחקיר המבצעי היו עדיין בהליך בירור. 48 תלונות נסגרו ללא פתיחה בחקירה פלילית (מחצית מהמקרים שבהם הליך הבירור נשען על חומר מתוך התחקיר המבצעי), ו-3 מקרים בלבד הועברו לחקירת מצ"ח.⁴⁰

משמעות הנתונים היא **שלמרות המלצות ועדת טירקל שעמדו על חשיבותו של קיום הליך בירור עובדתי נפרד מהתחקיר המבצעי כדי לקבוע אם לפתוח בחקירה פלילית בעקבות תלונה, ככל שמדובר באירועי ירי, הפרקליטות הצבאית מוסיפה להשתמש בתחקיר המבצעי באופן שיטתי במסגרת הליך הבירור העובדתי של תלונות.** על סמך המידע שהועבר ליש דין לא ניתן לקבוע אם בהליך הבירור נעשה שימוש באמצעים נוספים מלבד התחקיר המבצעי, או שמא התחקיר מהווה אמצעי עיקרי בקבלת ההחלטה בנוגע לתלונה, בניגוד להמלצות ועדת טירקל. כך או כך, עצם השימוש הגורף בתחקיר המבצעי - כלי שלא נועד לבירור שאלות של אחריות פלילית ולא מתאים לבירור שאלות כאלה - עלול לעכב את החקירה ולפגוע בה, גם באותם מקרים בודדים שבהם מתקבלת בסופו של דבר החלטה לקיים חקירה.

1 | נתוני יש דין: משך הטיפול בתלונות ובחקירות

יש דין מסייע לפלסטינים שנפגעו מעבירות מצד חיילים ישראלים להגיש תלונה לפרקליטות הצבאית אם הם מעוניינים בכך. לאחר הגשת התלונה, הצוות המשפטי של הארגון עוקב אחר הטיפול בה עד להחלטה אם לפתוח בחקירה, ואם נפתחה חקירה - עד לסגירת תיק החקירה או (במיעוט קטן מאוד של מקרים) עד להגשת כתב אישום. במקרים מתאימים הצוות המשפטי של יש דין מגיש ערר על ההחלטה שלא לפתוח בחקירה או על ההחלטה לסגור את תיק החקירה ללא הגשת כתב אישום.

הסיוע המשפטי לנפגעי עבירה פלסטינים מאפשר ליש דין לאסוף נתונים בדבר משך הטיפול בתלונות שלהם ובדבר משך החקירות שנפתחות לעיתים בעקבות התלונות האלה. חשוב לציין שנתוני יש דין אינם מהווים מדגם מייצג של התיקים בטיפול הפרקליטות הצבאית, אולם ניתן להשתמש בהם כדי לקבל אינדיקציה מסוימת בנוגע לאופן הטיפול של הפרקליטות הצבאית ומצ"ח בתלונות של נפגעי עבירה פלסטינים.

הנתונים שיובאו להלן נוגעים לתלונות שהוגשו בעזרת יש דין לפרקליטות לעניינים מבצעיים בין השנים 2014-2017. כל התלונות הוגשו לאחר פרסום דו"ח ועדת טירקל בקיץ 2013, שכלל המלצות מפורשות בנוגע למשך הטיפול בתלונות ולמשך החקירות. חלק מהתלונות הוגשו לפני פרסום המלצות ועדת צ'חנובר (בקיץ 2015) ולפני אימוצן על ידי הקבינט (בקיץ 2016). עם זאת, המלצות ועדת צ'חנובר ישמשו אותנו כאן כדי לבחון את עבודתה של הפרקליטות בשנים אלה גם בהשוואה לסטנדרט שהמדינה בשיתוף הפרקליטות הצבאית קבעה לעצמה.

השיטה לפיה תלונה אינה מביאה באופן מיידי לפתיחה בחקירה מובילה ממילא לעיכוב בחקירת תלונות שעניין חשד לביצוע עבירות על ידי חיילים נגד פלסטינים או רכושם, ולפגיעה באפקטיביות של החקירות האלו. נוסף על כך, לאורך השנים יש דין וארגונים אחרים הצביעו על כך ש**סחבת והתנהלות איטית** של מערכת איפית החוק הצבאית בטיפול בתלונות אלה פגעה באיכות החקירות והפחיתה בפועל את הסיכוי שחיילים שנחשדו בעבירות יועמדו לדין.⁴¹ פגיעה זו חמורה במיוחד לאור העובדה שחוק השיפוט הצבאי קובע כי לא ניתן להגיש כתב אישום נגד חייל החשוד בביצוע עבירה אם חלפו יותר מ-180 יום ממועד שחרורו, או שנה במקרים של חשד לביצוע עבירות חמורות יותר.⁴² ליועץ המשפטי לממשלה סמכות להורות על הגשת כתב אישום גם במקרים בהם חוק השיפוט הצבאי כבר לא חל על נאשם, אך בפועל סמכות זו שמורה רק למקרים חריגים מאוד.

טיפול בתלונות: משך ההחלטה על פתיחה בחקירה פלילית או סגירת התלונה ללא חקירה

ועדת טירקל עמדה על כך שאחד התנאים לקיום חקירה אפקטיבית לפי המשפט הבינלאומי הוא **עיקרון המהירות**. לאור עיקרון זה הועדה המליצה כי תיקבע מסגרת זמן "בת שבועות בודדים" שבמסגרתה יחליט הפצ"ר אם לפתוח בחקירה בעקבות דיווח או תלונה.⁴³ ועדת צ'חנובר המליצה כי הפרקליטות הצבאית תקבל החלטה בנוגע לתלונות המגיעות אליה בתוך 14 שבועות ממועד קבלתן, והוסיפה שבמקרים חריגים יהיה ניתן להאריך תקופה זו ב-14 שבועות נוספים לכל היותר באישור הפצ"ר.⁴⁴

בין 2014 ל-2017 הגיש הצוות המשפטי של יש דין 103 תלונות לפרקליטות הצבאית לעניינים מבצעיים בשם פלסטינים שנפגעו מעבירות של חיילים ישראלים.⁴⁵ 48% מהתלונות עסקו באירועי אלימות, ביניהן 11 תלונות שהוגשו בעקבות מקרי הרג, כ-40% מהתלונות עסקו במקרי פגיעה ברכוש או חשד לביזה, והיתר הוגשו בעקבות אירועי עמידה מנגד ועבירות אחרות.⁴⁶ עד היום הפרקליטות הצבאית קיבלה

40 מכתב דו"ח, 1.10.2017, סעיף יב. יצוין כי בסעיף יא למכתב דו"ח נכתב כי ב-2016 הפרקליטות ביקשה לקבל מידע שמקורו בתחקיר המבצעי ב-96 מקרים. לעומת זאת, בסעיף יב המציג פירוט של תוצאות הטיפול במקרים האלה, מפורטים 97 מקרי ירי שבהם הפרקליטות ביקשה לקבל מידע שמקורו בתחקיר המבצעי.

41 יש דין, **חקירה לכאורה**, עמ' 47-51. בצלם, **עלה התאנה של הכיבוש**, עמ' 28-30.

42 **חוק השיפוט הצבאי**, תשס"ו-1955, סעיף 6.

43 דו"ח טירקל ב', המלצה מס' 6: ההחלטה בדבר פתיחה בחקירה, עמ' 322. עקרון המהירות, עמ' 117-119.

44 דו"ח צ'חנובר, עמ' 17-18.

45 ליש דין אין מידע מדויק בנוגע לסך הדיווחים והתלונות שהועברו לפרקליטות לעניינים מבצעיים בתקופה זו (ראו ה"ש 4 בנוגע לאיסוף נתונים על תלונות ודיווחים בשנים 2014 ו-2015). ב-2016 הגיעו לפרקליטות לעניינים מבצעיים 302 דיווחים ותלונות.

46 אלא אם צוין אחרת, הנתונים בפרק זה נכונים למידע שהיה בידי יש דין נכון ל-24.12.2017. מתוך 103 התלונות שהוגשו על ידי יש דין, 11 תלונות עסקו במקרי הרג של פלסטינים כתוצאה מפעילות חיילים (10.7%), 38 תלונות עסקו במקרי אלימות (כולל מקרים של פגיעה מירי, הכאה ואיומים) (36.9%), 41 תלונות עסקו במקרים של

ולשמר ראיות".⁵² למרות זאת, מהנתונים שנאספו בישי דיין בנוגע לתלונות שהוגשו בשנים 2014-2017 עולה שהשלב הזה נמשך בפועל שבועות ארוכים: 11 שבועות בממוצע מיום הגשת התלונה בתיקים שבהם הוחלט לפתוח בחקירה ו-45 שבועות בממוצע בתיקים שבהם הוחלט שלא לפתוח בחקירה.

משך ההחלטה הממוצע על פתיחה בחקירה או סגירת התיק ללא חקירה בתלונות שהוגשו בעזרת יש דיין, 2014-2017

45 תלונות הובילו לפתיחה בחקירה
 11 שבועות עד להחלטה על פתיחה בחקירה

32 תלונות נסגרו ללא פתיחה בחקירה
 45 שבועות עד לסגירת התיק ללא פתיחה בחקירה

77 תלונות בסך הכל
 25 שבועות עד להחלטה בנוגע לתלונה

חקירת עבירות חיילים שפגעו בפלסטינים: משך הטיפול בתיקים

לאור ההכרה בכך שתהליך עבודה מהיר מהווה תנאי לחקירה אפקטיבית, ועדת טירקל המליצה כי ייקבע משך זמן מרבי לשלב ניהול החקירה בידי מצ"ח וכן לשלב שבו על הפרקליטות להכריע אם לסגור את התיק או לנקוט צעדים משפטיים או משמעתיים.⁵³ ועדת צ'חנובר המליצה כי משך החקירה בתיק שעניינו טענות להפרה של כללי המשפט הבינלאומי יוגבל לתשעה חודשים, ויהיה ניתן להאריכו לשנה בתנאים מסוימים. כן המליצה הוועדה שמשך הזמן לקבלת ההחלטה בתיק על ידי פרקליט יוגבל אף הוא לתשעה חודשים, למעט בתיקים שיסווגו כמורכבים (למשל מקרי מוות ופציעות קשות) שבהם יוגבל משך הזמן לקבלת ההחלטה לשנה.⁵⁴

בין התיקים שנפתחו בישי דיין מאז 2014 יש 25 תיקים שבהם הוחלט על פתיחה בחקירה, החקירה הסתיימה, וניתן לקבוע כמה זמן חלף בין ההודעה על פתיחה בחקירה לבין ההודעה על ההחלטה בתיק.⁵⁵ בנוסף, ישנם במעקב יש דיין 17 תיקים שבהם התקבלה החלטה לפתוח בחקירה אך תיק החקירה עודנו פתוח.

להלן יוצגו נתונים על התיקים שבטיפול יש דיין, בחלוקה לתלונות שעוסקות במקרי הרג ולתלונות אחרות, שעוסקות במקרי אלימות וביזה. מהנתונים עולה שבחקירות הבודדות של מקרי הרג של פלסטינים שהיו ועודן במעקב יש דיין בשנים אלה, מערכת אכיפת החוק הצבאית עומדת בקושי בהמלצות צ'חנובר שהגבילו את משך הטיפול בתיקי חקירה מורכבים לשנה ותשעה חודשים (שנתיים בתנאים מסוימים), וכי ישנם תיקים במעקב יש דיין שמשך הטיפול בהם חורג ממשך הזמן המומלץ.

עוד עולה מהנתונים כי בעבירות אלימות (הכוללות מקרים של הכאה ומקרים של פציעה מירי) ובעבירות ביזה, משך הטיפול בתיקי חקירה קצר יותר ועומד על כשנה בתיקים שהסתיימו. עם זאת, חשוב לזכור שבתיקים אלה פעמים רבות חולף זמן ארוך יותר עד להחלטה על פתיחה בחקירה, כך שהזמן הכולל של הטיפול בתיק עשוי אף הוא להגיע לשנים.

חקירת מקרי הרג

מבין התיקים שבהם נפתחה חקירה, תשעה תיקים עוסקים במקרי הרג של פלסטינים מירי חיילים. בשלושה תיקים הפרקליטות כבר הודיעה לישי דיין על סגירת תיק החקירה ללא הגשת כתב אישום. בתיקים אלה, פרק הזמן שחלף בין ההודעה על פתיחה בחקירה לבין ההודעה על החלטת הפרקליטות לסגור את התיק עמד על 605 ימים בממוצע (86 שבועות שהם כשנה ושמונה חודשים). בשני

52 דו"ח טירקל ב', עמ' 117.

53 דו"ח טירקל ב', המלצה מס' 10: קביעת מסגרת זמן לחקירה, עמ' 331-332.

54 בנוסף, ועדת צ'חנובר התייחסה לאפשרות של הארכות נוספות בתקופה שלא תעלה על חצי שנה. דו"ח צ'חנובר, עמ' 23-24.

55 מתוך התיקים שהיו בטיפול יש דיין מאז 2014, תיק אחד הסתיים בהחלטת הפרקליטות להעמיד נאשם לדין. ביתר המקרים תיק החקירה נסגר ללא הגשת כתב אישום. במקרים מתאימים יש דיין הגיש ערר על ההחלטה.

מקרים הוודעה על ההחלטה לסגור את התיק הועברה ליש דין רק כשנתיים לאחר פתיחתו, ובמקרה אחד הוודעה הועברה כמעט שנה לאחר פתיחת החקירה.

בשישה תיקים נוספים עדיין לא נמסרה ליש דין החלטת הפרקליטות בנוגע לתיק החקירה. בחמישה מהתיקים חלפה יותר משנה מאז ההחלטה על פתיחה בחקירה ועד סוף שנת 2017.⁵⁶ **מתוכם, תיק אחד ממתין להחלטה כבר יותר משנתיים ובאחר חלפו יותר משלוש שנים מאז הגשת התלונה והוודעה על פתיחה בחקירה**, אך הפרקליטות הצבאית עדיין לא קיבלה החלטה בתיק.

ב-10 במרץ 2014 נורה ונהרג סאג'י גראבעה, בן 20, באדמות הכפר ביתין סמוך לכביש 60. לפי הודעת הפרקליטות הצבאית בעקבות האירוע נפתחה חקירת מצ"ח באופן מידי. ב-1 במרץ 2015 (כשנה ושלושה חודשים לאחר האירוע) קיבל יש דין הודעה לפיה תיק החקירה הועבר לבחינת הפרקליטות הצבאית. מאז חלפו כשנתיים וחצי אך תיק החקירה עדיין מונח על שולחנה של הפרקליטות ללא מענה. **מאז האירוע חלפו 1,385 ימים, שהם יותר משלוש שנים וחצי.**⁵⁷

חקירת אירועי אלימות וביזה

ב-18 תלונות הנוגעות לעבירות אלימות (בהן מקרי הכאה וירי שגרם לפציעה) או לחשד לביזה, יש דין קיבל הודעה על החלטת הפרקליטות לסגור את תיק החקירה. בתיקים אלה **חלפו יותר מ-11 חודשים (339 ימים) במוצע בין מועד הוודעה על פתיחה בחקירה להודעה על סגירת התיק ללא הגשת כתב אישום**. בנוסף לתיקים אלה, בתיק אחד שבו הוגש כתב אישום בעקבות עבירת אלימות, חלפו 18 ימים בלבד בין יום האירוע למועד הגשת כתב האישום.

יש דין עוקב אחר 11 תיקי חקירה שעניינם אירועי אלימות או חשד לביזה, שבהם נפתחה חקירה אך עדיין לא התקבלה החלטה בתיק. מתוכם, בשלושה תיקים החקירה נפתחה לפני למעלה משנה, ובמוצע הם נמצאים בטיפול כבר 468 ימים (כשנה וארבעה חודשים). בשלושת התיקים האלה ההחלטה על פתיחה בחקירה התקבלה 222 ימים (כ-32 שבועות) במוצע לאחר הגשת התלונה, ומכאן שמאז הגשת התלונות ועד סוף שנת 2017 חלפו 690 ימים (כשנה ו-11 חודשים) במוצע. בתיק חקירה נוסף שעוסק בחשד לביזה יש דין לא קיבל הודעה המאפשרת לקבוע מתי נפתחה החקירה, אולם התלונה בתיק הוגשה בקיץ 2014, לפני יותר משלוש שנים.

ז | סיכום

ב-2016 התקבלו בפרקליטות הצבאית 302 תלונות על עבירות חיילים נגד פלסטינים בגדה המערבית וברצועת עזה. ב-73% מהתלונות **ביקשה הפרקליטות לקיים בירור עובדתי בנוגע לנסיבות האירוע** לפני קבלת החלטה אם לפתוח בחקירה פלילית של האירוע או לסגור את תיק התלונה ללא חקירה שכזו. כך, הטיפול ברוב התלונות שהגיעו לפרקליטות הצבאית ב-2016 התעכב בשל המתנה להחלטה בשלב המקדים של הטיפול בתלונה. נכון למועד העברת הנתונים ליש דין, 37% מהתיקים שבהם הוחלט על קיום הליך בירור מקדים המתינו עדיין להחלטה בעניינם (82 תיקים). **משך הזמן הממוצע בין הגשת התלונה לבין קבלת הוודעה על המשך הטיפול בתיק בתלונות שהוגשו בעזרת יש דין בשנים 2014-2017 עמד על יותר מ-25 שבועות.**

79% מהתלונות שהגיעו לפרקליטות הצבאית ב-2016 בנוגע לעבירות חיילים נגד פלסטינים והטיפול בהם הסתיים נסגרו ללא **פתיחה בחקירה פלילית** (174 מתוך 220 תיקים). רק 46 תלונות (21% מהתיקים שהטיפול בהם הסתיים) הובילו לפתיחה בחקירה. בתיקי חקירה שנפתחו בעקבות תלונות שהוגשו בעזרת יש דין מאז 2014, משך הזמן הממוצע לניהול החקירה בידי מצ"ח ולהחלטת הפרקליטות בנוגע לתיק עמד על כשנה (361 ימים).

ככל הידוע ליש דין, **נכון למרץ 2017 כתבי אישום הוגשו ב-5 מתיקי החקירה שנפתחו ב-2016 - 2.3% מסך התלונות שהתקבלו בשנה זו והטיפול בהן כבר הוביל להחלטה אם לפתוח בחקירה או לסגור את התלונה, ו-6.4% מהחקירות שנפתחו בשנה זו.**

בין השנים 2011-2016 נפתחו במצ"ח 948 תיקי חקירה שעניינם עבירות חיילים נגד פלסטינים. רק 3.4% מהחקירות הובילו להגשת כתב אישום. שיעור כתבי האישום הנמוך לאורך שנים, ביחד עם הניתוח והביקורת של יש דין ושל ארגוני זכויות אדם אחרים, מעיד על מגמה מערכתית של אי מיצוי חקירות ומתן חסינות לעבריינים.

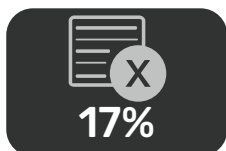
בשנים האחרונות, בעקבות המלצות ועדות טירקל וצ'חנובר, ביצעה מערכת אכיפת החוק הצבאית כמה שינויים במנגנוני הטיפול בתלונות על עבירות חיילים נגד פלסטינים או רכושם. מכלל הנתונים שהובאו במסמך זה עולה ששינויים אלה לא הביאו לתמורה מהותית באופן הטיפול בעבירות אלה, ואינם מבטאים שינוי של ממש בגישת המערכת כלפי פגיעה של חיילים בפלסטינים או ברכושם. **מסקנת יש דין היא שגם כיום מערכת אכיפת החוק הצבאית אינה עומדת בחובתה לספק הגנה לפלסטינים מפני עבירות של חיילים ומפקדים ישראלים.**

56 הנתונים נכונים ל-2017.12.24. בתיק נוסף של מקרה הרג, הפרקליטות הצבאית החליטה שלא לפתוח בחקירה כשנה לאחר הגשת התלונה. יותר משנתיים לאחר האירוע, בעקבות השגה שיש דין הגיש ליועץ המשפטי לממשלה ועתירה שהוגשה לבג"ץ הודיעה התובעת הצבאית ליש דין על פתיחה בחקירה בנוגע למקרה. להרחבה ראו ה"ש 32.

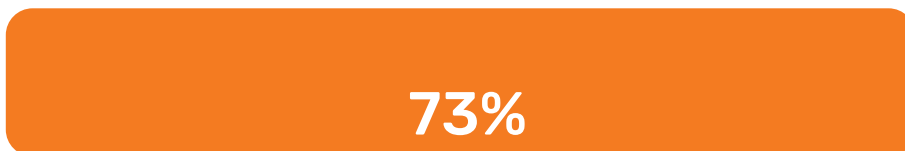
57 תיק יש דין 3074/14.

302 תלונות על אירועי פגיעת חיילים בפלסטינים או ברכושם ב-2016

החלטת הפרקליטות הצבאית בנוגע לתלונה [אחוז מתוך סך התלונות]

53 תלונות נסגרו
ללא בירור

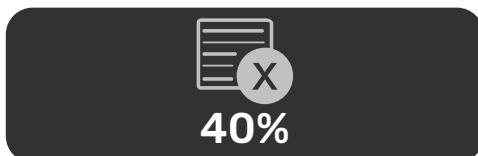

220 תלונות הועברו לבירור עובדתי מקדים

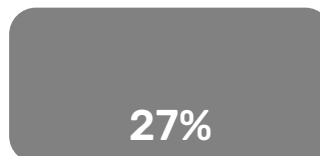

29 חקירות
מצ"ח נפתחו
מיידית

תוצאות הליך הבירור [אחוז מתוך סך התלונות]

121 תלונות נסגרו ללא חקירת מצ"ח

82 תלונות עדיין בבירור

17 חקירות
נפתחו

5 חיקים הניבו
כתבי אישום

יש דין הוא ארגון שעיקר מימונו הוא מישויות מדיניות זרות. רשימת התורמים לנו מפורטת באתר רשם העמותות ובאתר האינטרנט שלנו. יש דין גאה להיות ממומן על ידי מדינות שסבורות כמונו, שהכיבוש הוא לא עניין פנים-ישראלי ותורמות לקידום זכויות אדם.